

РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН: НОВІТНІ ПІДХОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 378.091.12-051:78

Бодрова Т.О.

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ: СУБ'ЄКТНИЙ ВИМІР

В статті досліджується проблема підготовки майбутніх фахівців музично-педагогічних спеціальностей до виробничо-практичної діяльності, акцентується увага на питаннях методологічних підходів до управління практико орієнтованим навчально-виховним процесом, висвітлюється зміст, функції та структура даної підготовки. Автором пропонуються педагогічні умови фахового становлення майбутніх бакалаврів та магістрів музичного мистецтва з позицій суб'єктності та суб'єкт-суб'єктних відносин.

Ключові слова: *бакалавр та магістр музичного мистецтва, практична підготовка, продуктивно-орієнтована навчальна діяльність, інтеграція, суб'єктність, суб'єкт-суб'єктні відносини.*

В статье исследуется проблема подготовки будущих специалистов музыкально-педагогических специальностей к производственно-практической деятельности, акцентируется внимание на вопросах методологических подходов к управлению практико ориентированным учебно-воспитательным процессом, освещается содержание, функции и структура данной подготовки. Автором предлагаются педагогические условия профессионального становления будущих бакалавров и магистров музыкального искусства с позиций субъектности и субъект-субъектных отношений.

Ключевые слова: *бакалавр и магистр музыкального искусства, практическая подготовка, продуктивно ориентированная учебная деятельность, интеграция, субъектность, субъект-субъектные отношения.*

In the article the problem of preparation of future musicians specialists of pedagogical specialties is probed to production-practical to activity, attention is accented on the questions of the methodological going near the management of praktiko oriented educational-educate by a process, maintenance, functions and structure of this preparation, lights up.

Among the types of educational work undergraduate and graduate students straight preparations the "Musical art" the special place is occupied by practical preparation which decides the important tasks of capture of pedagogical activity experience in accordance with a profession. The level of this preparation is considered one of main indexes of efficiency of functioning of higher educational establishment.

Practical preparation is an obligatory component educationally professional programs on a receipt by the students of qualifying level "bachelor" and master's "degree". It is based on philosophical studies about a man as subject of development in computer-integrated unity of anthropocentric and socioqualities. Afore-mentioned preparation is computer-integrated integrity, and it appears the well-organized system of integration components in a complex artistic-pedagogical constituents of through character, that consistently develop in unity of invariant and variant concepts, directed on an ultimate goal - becoming of students as subjects of the real pedagogical action.

The feature of subject side of practical preparation is acquisition by the student of possibility to integrate own experience, purchased in the process of study of different disciplines, in the unique operational system of competent. It allows a student on pedagogical practice successfully to decide pressing production questions, following the basic postulate of productive work, after which all got knowledge and performance abilities stop to be formal, intertwined in the unique canvas personality professional becoming.

Activation of activity of student by creation of necessary terms for development of him creative potential and internal possibilities provided on the basis of improvement of traditional and development of new theoretic-methodological approaches: systems-integrativity, context, resource, art-personality, valeological.

Keywords: *bachelor and master's degree of musical art, practical preparation, educational activity, integration, is productively oriented, subject, subject-subject relations.*

Постановка проблеми. Становлення нової парадигми навчання і виховання молодого покоління вимагає більш повної реалізації державної політики у справі підготовки фахівців педагогічної галузі, що характеризується еволюційністю освітньої концептуалістики, випереджальним оновленням людино-творчого потенціалу культури, розробкою нових підходів в управлінні навчальним процесом ВНЗ.

Зазначені положення є домінантними у державних документах, спрямованих на модернізацію освіти, серед концептуальних основ якої виокремлюються такі, як надання якісних освітніх послуг громадянам України відповідно до вимог інформаційного суспільства, забезпечення особистісного розвитку кожної людини згідно її індивідуальних задатків, здібностей, потреб. Серед очікуваних результатів реалізації стратегічної мети, зазначеної в Державній програмі “Вчитель”, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року – підготовка педагогічних кадрів, здатних працювати, керуючись принципами дитиноцентризму, природо- та культуровідповідності, неперервності освіти, особистісного ресурсу.

У дослідженні суб’єктного фактору проблеми підготовки студентів ВНЗ до педагогічної діяльності заслуговують на увагу наукові праці в галузі методології наукового пізнання (І.Блауберг, В.Загвязинський, В.Краєвський, М.Скаткін), концепція професійно-педагогічної культури (І.Ісаєв, В.Радул, В.Сластенін), ідеї суб’єктної активності людини в процесі її життєдіяльності (К.Альбуханова - Славська, Б.Ананьєв, Л.Анциферова, А.Асмолов, І.Бех, О.Бодальов, А.Бойко, О.Леонтєв, А.Петровський, С.Рубінштейн, В.Слободчиков), різних аспектів особистісно орієнтованого навчання і виховання (М.Алексєєв, Д.Белухін, І.Вахнянська, Е.Гусинський, Є.Бондарєвська, С.Кульневич, О.Пехота, В.Серіков, А.Хуторської, І.Якиманська), ідеї гуманістичної психології про пріоритет особистісного становлення людини (Р.Бернс, А.Маслоу, К.Роджерс).

Адаптуючи висновки науковців до перспектив мистецько-педагогічної освіти в руслі гуманістичної філософії, приєднуємося до позиції вчених та педагогів-практиків, за якою майбутній педагог може стати свідомим і творчим суб’єктом педагогічної творчості тільки за умов активної навчально-практичної діяльності, успіх якої залежатиме відособистісних якостей та здатності застосовувати загальнопедагогічні та спеціальні уміння в навчально-виховній роботі з учнівською або студентською аудиторією (А.Алексюк, Л.Арчажникова, Ю.Бабанський, С.Вітвицька, Н.Гузій, О.Дубасенюк, І.Зязюн, О.Олексюк, В.Орлов, Г.Падалка, О.Рудницька, О.Щолокова та ін.).

Серед видів навчальної роботи студентів бакалаврату та магістратури напряму підготовки “Музичне мистецтво” особливе місце займає практична підготовка, яка вирішує важливі завдання оволодіння досвідом педагогічної діяльності відповідно до фаху. Рівень цієї підготовки вважається одним з головних показників ефективності функціонування вищого навчального закладу.

Аналіз результатів моніторингу якості надання освітніх послуг у сфері вищої освіти України засвідчує, що в умовах ринкової економіки стан практичної підготовки фахівців потребує удосконалення. Адже між вимогами ринку праці та практичними результатами освітньої діяльності вищів утворився відчутний розрив, пов’язаний із: зниженням престижу вищої педагогічної освіти; відсутністю у студентів навичок практичної роботи за обраним напрямом або спеціальністю; низьким рівнем знань сучасних технологій та недостатньою сформованістю умінь їх застосування в умовах навчально-виховного процесу; несформованою методичною компетентністю майбутніх фахівців і пов’язаного з цим ускладненням адаптації випускників на первинних посадах в сфері освіти; скороченням обсягів і термінів практичної підготовки майбутніх педагогів [2, с. 25 - 32]

Метою статті є висвітлення характерних особливостей практичної підготовки бакалаврів та магістрів музичного мистецтва в контексті суб'єктних категорій та явищ.

Виклад основного матеріалу. Об'єктивна необхідність ґрунтовної розробки теоретико-методологічних засад підготовки студентів музично-педагогічних спеціальностей зумовлюється потребами розвитку мистецької освіти, спрямованої на виконання важливих функцій гуманізації та людинотворення, на основі яких особистість майбутнього педагога, його унікальність й неповторність визнається найвищою цінністю, а набуття суб'єктивного практичного досвіду вважається однією з пріоритетних завдань навчання.

Фундаментальні праці в царині сучасної мистецько-педагогічної освіти та теорії педагогіки мистецтва (Е.Б.Абдуллін, Л.Арчажникова, І.Зязюн, А.Козир, О.Олексюк, О.Отіч, В.Орлов, Г.Падалка, О.Рудницька, О.Ростовський, Т.Танько, ОХижна, О.Шевнюк, В.Шульгіна, О.Щолокова та ін.) закладають методологічні та технологічні основи підготовки студентів до практичної діяльності, і, в той же час, порушують актуальну проблему розробки та впровадження комплексних інтегрованих моделей художнього-педагогічного навчання, спрямованих на виробничо-продуктивний результат.

Практична підготовка - обов'язковий компонент освітньо-професійної програми на здобуття студентами кваліфікаційного рівня «бакалавр» та «магістр». Вона ґрунтується на філософському вченні про людину як суб'єкта розвитку і саморозвитку в інтегрованій єдності антропоцентричних і соціоцентричних якостей. Вищезазначена підготовка є інтегрованою цілісністю, упорядкованою системою взаємопов'язаних компонентів і виявляється у комплексі мистецько-педагогічних складових наскрізного характеру, що послідовно розвиваються у єдності інваріантного та варіативного концептів, спрямованих на кінцеву мету - становлення студентів як суб'єктів реальної педагогічної дії.

Обумовлений багато вимірністю складний інтегративний характер поняття практико-орієнтованої підготовки бакалаврів та магістрів в системі університетської музично-педагогічної освіти зумовлює гостру потребу здійснення наукового пошуку в *теоретико-методологічному, методичному, художньо-виконавському й виробничому напрямках*.

Провідна ідея в дослідженні проблеми практичної підготовки майбутнього педагога-музиканта ґрунтується на положеннях про її особистісно-продуктивний характер. Продуктивний фактор, що найближче підводить нас до отримання результату в реалізації як бакалаврської, так і магістерської програм, спрямовується на оволодіння студентом мобільною системою професійних знань та фахових умінь, на розвиток неповторних індивідуальних якостей педагога, професійне самовдосконалення та самоорганізацію в контекстному полі наскрізного розвитку.

Таким чином, підготовка фахівців напряму «музичне мистецтво» в педагогічних університетах розглядається як нелінійна, багатофункціональна, відкрита освітня сфера, що має свої принципи, зміст, форми та методи, здійснюється шляхом реалізації складних організаційних і змістово-процесуальних зв'язків та спрямована на якісні продуктивні зміни. В суб'єктному вимірі досліджувана підготовка майбутнього педагога-музиканта – це система неперервного особистісно-фахового розвитку студента і, в той же час, процес набуття комплексу знань, умінь, навичок, способів фахових дій необхідних для виконання навчально-виховної роботи.

У світлі вищезазначеного даємо наступне визначення досліджуваному феномену: *практична підготовка студентів університету як майбутніх педагогів-музикантів - це зумовлена потребами суспільства інтегративна багатофункціональна навчально-виховна система, спрямована на самореалізацію особистості в процесі навчально-професійної та виробничо-педагогічної діяльності засобами музичного мистецтва*.

Практична підготовка бакалаврів та магістрів музичного мистецтва як суб'єктів педагогічної діяльності виконує низку функцій: *мотиваційну*, що спонукає до фахових дій з керівництва музично-освітнім процесом на різних рівнях його організації; *проективно-модельюючу*, яка забезпечується через оволодіння концептуальними ідеями, інноваційними теоріями музично-педагогічної взаємодії та новітніми методиками практичної діяльності; *методичну*, що відповідає за оволодіння методичними знаннями у процесі вивчення курсів методики музичного виховання, методики роботи з хором, (бакалаврська програма), низки

методик викладання предметів за кваліфікацією (магістерська програма); *науково-дослідницьку*, що опікується формуванням науково-педагогічного та мистецького світогляду, участю в роботі дослідницьких лабораторій, наукових гуртків, науково-методичних та науково-практичних семінарів, виконання курсових та магістерських робіт; *музично-виконавську*, що передбачає володіння уміннями керівництва хором, гри на музичному інструменті, співу (сольного та хорового) як засобами різнобічного художньо-педагогічного впливу, а також *виробничу*, що реалізується у проходженні низки виробничих педагогічних практик з музики у загальноосвітніх навчальних закладах та закладах вищої педагогічної освіти.

На основі висновків, зроблених в процесі вивчення наукових джерел, та враховуючи власний досвід автора у викладанні фахових предметів й керівництва педагогічною практикою, є підстави стверджувати, що саме виробнича функція є системо-утворювальним чинником практичної підготовки майбутнього педагога як суб'єкта освітньої діяльності. Провідна роль виробничих дій в формуванні фахівця забезпечує формування таких необхідних інтегративних суб'єктних утворень та якостей, як музично-педагогічна майстерність, досвід мистецько-педагогічної діяльності, особистісний ресурс, художньо-педагогічний потенціал, авторитет педагога та його імідж.

Науково-педагогічні дослідження останніх років, що здійснюються в контекстному полі особистісно-гуманістичної парадигми, констатують посилення інтересу педагогічної спільноти до проблеми суб'єктності та міжсуб'єктної взаємодії як фактору знаходження внутрішніх важелів оновлення змісту освіти, пошуку спрямованих на творчий розвиток особистості активних форм, методів та засобів організації її "саморуху" в навчанні.

На вагомий вплив чиннику міжсуб'єктної взаємодії в умовах педагогічного процесу вказують І.Бех, А.Бойко, І.Зязюн, Л.Мільто, О.Отич, О.Пехота, С.Сисоєва. Науковці зазначають, що найбільш гармонічне й цілісне формування внутрішнього світу студента, його художньої свідомості, позитивної "Я-концепції" відбувається через різноманітні форми індивідуальної, групової та колективної роботи. Цей шлях дає змогу активізувати механізм загального та професійного саморозвитку майбутнього фахівця, сприяє організації рушійно-творчих сил особистості до кінцевого результату. Так, А.М.Бойко вважає, що "в основі суб'єктності лежить визнання самобутності та самоцінності кожної особистості як індивіда, наділеного неповторними природним даними, суб'єктивним соціальним досвідом і компетенціями, здатного до ініціативи, активності та самостійності як суб'єктно-можливої основи існування людини"[1, с. 28].

Особливістю суб'єктної сторони практичної підготовки є набуття студентом можливості інтегрувати власний досвід, набутий в процесі вивчення різних дисциплін, в єдину операціональну систему компетентностей. Це дозволяє студенту на педагогічній практиці успішно вирішувати актуальні виробничі питання та самовдосконалюватись, керуючись основним постулатом продуктивної роботи, за яким всі отримані знання та виконавські вміння перестають бути формальними, вплітаючись в єдину канву особистісно-фахового становлення.

Враховуючи особливості підготовки педагога-музиканта, пов'язаної із врахуванням законів загальної та мистецької педагогіки, взаємозв'язком навчально-виховної теорії та практики музичної освіти, зазначаємо, що навчальна діяльність майбутнього вчителя/викладача музичних дисциплін визначається не тільки змістом фахових предметів, а, в першу чергу, особливостями самої музики, її морально-духовними та художньо-естетичними можливостями впливу на особистість. Результат такої підготовки – спроможність створити за допомогою конкретних методів, прийомів та засобів певний музичний або педагогічний продукт (оригінальна й ефективна музично-педагогічна дія, авторський метод, виразне й переконливе виконання музичного твору, вправне володіння голосом, диригентським апаратом тощо).

Активізація діяльності студента шляхом створення необхідних умов для розвитку його творчого потенціалу та внутрішніх ресурсів забезпечується на основі удосконалення традиційних та розробки нових теоретико-методологічних підходів.

Так, практична підготовка для кожного суб'єкта педагогічної взаємодії набуває ознак оптимальності, надійності, ефективності, послідовності якщо навчально-виховний процес організовано з врахуванням особливостей *системно-інтегративного підходу*, що відображає зміст підготовки як з боку взаємоузгодженості теоретико-методологічної, методичної, художньо-виконавської, виробничої складових, так і з позицій міждисциплінарних інтегративних зв'язків різних навчальних курсів (філософії, естетики, педагогіки, психології) з фаховими мистецькими дисциплінами у відповідності до спеціальності та кваліфікації. На основі даного підходу уможливлється цілісне бачення і розв'язання широкого кола питань, пов'язаних з викладанням предмету «Музичне мистецтво» в загальноосвітніх навчальних закладах, а також з педагогічною діяльністю майбутніх магістрів у якості викладачів методики музичного виховання, гри на музичному інструменті, постановки голосу, хорового диригування, теорії та історії музики у закладах середньої та вищої педагогічної освіти.

У зв'язку з тим, що практична підготовка як освітній феномен здійснюється з метою оптимізації музично-педагогічної діяльності майбутніх педагогів-музикантів у виробничих умовах, можна говорити про актуалізацію *контекстного підходу* в досліджуваних процесах. З використанням зазначеного підходу навчальні дії студентів набувають чітко визначеної професійної спрямованості, усвідомленості. Оптимізуюча роль контекстного навчання конкретизується в тому, що за допомогою різноманітних дидактичних форм, методів та засобів моделюються предметний та соціальний зміст майбутньої діяльності, а засвоєння студентами навчальної інформації здійснюється в реальному контексті майбутньої професії.

Перспективність оптимізації практичної підготовки фахівців як суб'єктів музично-педагогічної діяльності засвідчує *ресурсний підхід*, що динамізує практичну спрямованість студентів у прояві їх особистісно-професійних можливостей. Важливою категорією в контексті даного підходу виступає особистісний ресурс студента, що акумулює комплекс професійних знань та умінь, сили та здібності майбутнього фахівця (фізичні, інтелектуальні, духовно-естетичні, виконавські) для реалізації поставлених цілей та педагогічних завдань. Продуктивною ознакою цього феномену є те, що він може оновлюватись, поповнюватись, а також активізовуватись за потребою у відповідності до виробничої ситуації. Результати наукових досліджень засвідчують, що ресурс, розвиваючись в діяльності та забезпечуючи її ефективність, відповідає як за реалізацію операціональної поведінки суб'єкта конкретної педагогічної дії, так і за його активність в цілому.

Визнання того, що професійне зростання фахівців як педагогів мистецького профілю набуває ефективності лише за умов задоволення їх художньо-естетичних потреб у відповідності до здібностей, актуалізує значення суб'єктивно-творчого фактору у специфічній фаховій сфері - музично-виконавській діяльності. У зв'язку з цим використання інноваційного *мистецько-персоналізованого підходу* в педагогічному процесі сприяє акумуляції особистісних рис студента в його професійних якостях як музиканта-виконавця (співака, інструменталіста, диригента). Сутність даного підходу полягає у створенні можливостей до фахового самоусвідомлення і творчого самовираження на основі інтеграції соціальної, індивідуально-духовної та художньо-технологічної складових підготовки.

Розуміння педагогічної діяльності як такої, що вимагає від суб'єктів навчання значного фізичного та психічного напруження, актуалізує організацію праці на основі *валеологічного підходу*. Це передбачає постійну турботу як про власне самопочуття, так і про здоров'я й життя своїх вихованців. Становлення студента як майбутнього педагога-музиканта, зацікавленого у тривалому активному професійному довголітті, передбачає: дотримання комфортного режиму життєдіяльності, відчуття меж фізичного й емоційного навантаження для визначення особистих трудових ритмів навчання та відпочинку, врахування їх специфіки в організації самостійної музично-репетиційної роботи. Для успішного виконання художньо-виконавських завдань без шкоди для здоров'я особливого значення набуває контроль за чергуванням фаз фізичних і розумових навантажень, знання закономірностей м'язового напруження-розслаблення рухового апарату, дотримання правил охорони співацького голосу тощо.

Особливу актуальність в справі підготовки фахівців музично-педагогічних спеціальностей має реалізація ідеї персоналізованої освіти як природо-відповідної

педагогічної системи (В.Беспалько). В персонологічних теоріях Г.Меррея, Дж.Келлі, Б.Скіннера, Е.Фромма, К.Роджерса, А.Адлера, А.Бандури доводиться, що потреба в персоналізації - як і потреба бути особистістю – це не завжди усвідомлювана глибинна основа багатьох форм спілкування між людьми (альтруїзм, прагнення до самовизначення та визнання іншого тощо). Єдиний ефективний шлях задоволення потреби в персоналізації – діяльність, в якій людина продовжує себе, “трансляючи” іншим свою індивідуальність за допомогою найтонших психологічних процесів включення установок [3, с. 323].

Основним шляхом персоналізації особистості вчителя/викладача є продуктивна педагогічна діяльність як особливий вид соціалізації, що підпорядкований формуванню його світогляду, свідомості, поведінки. Здатність вчителя/викладача до персоналізації дозволяє йому здійснювати соціально значущі дії з духовно-естетичного перетворення людей. На практиці цей феномен забезпечується багатством внутрішнього світу педагога як суб’єкта педагогічної взаємодії, різноманітністю засобів (комунікативних, професійно-технологічних), за допомогою яких він може здійснювати персоналізуючий вплив на учнів або студентів у процесі навчально-виховної діяльності.

Для того, щоб суб’єктність як якісна характеристика дій майбутнього педагога-музиканта знайшла утілення в реальних практичних проявах, необхідно в процесі фахової підготовки дотримання низки умов, як от: виявлення та стимулювання особистісного ресурсу студента у відповідності до набутих компетентностей; раціональне застосування механізмів мотивації і стимулювання поведінки; інтенсифікація перебігу само-процесів в особистості педагога, здатності самостійно, через внутрішній діалог бачити результати своєї діяльності, особистісні й професійні можливості, потреби в змінах; формування позитивної “Я-концепції”; усвідомлення студентами причинно-наслідкових зв’язків між різними ускладненнями у власній діяльності, проектування можливих шляхів вирішення протиріч та складання індивідуальної програми практичної підготовки з самоорганізації змін.

Таким чином, суб’єктність практичної підготовки студентів мистецько-педагогічних спеціальностей – стрижнева сутнісна якість продуктивно орієнтованого навчально-виховного процесу, що, з одного боку, забезпечує дієвість набутих студентом у процесі навчання фахових знань та умінь, а з іншого – сприяє персоналізованому розвитку майбутніх педагогів в системі багаторівневих суб’єкт-суб’єктних відносин. Взаємодія внутрішніх і зовнішніх, змістових та процесуальних чинників практико орієнтованого навчання формує певний інтегрований освітній продукт - конкурентоспроможних педагогів-музикантів нового типу.

Література

1. Бойко А.М. Виховання людини: нове і вічне / А.М. Бойко. – Полтава: Техсервіс, 2006. – 568 с.
2. Лист МОН України керівникам вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації всіх форм власності і підпорядкування “Про практичну підготовку студентів” від 07.02.09 № 1/9-93 // Вища школа: науково-практичне вид. – №10. - 2009. – с.25 – 32.
3. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. – Х.: Прапор, 2009. – 692 с.

УДК 378.016:78:004

Бордюк О.М.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки вчителя мистецьких дисциплін. Розкрито сутність та можливості використання ІКТ, які сприяють становленню сучасної мистецької освіти.

Ключові слова: *інформаційно-комунікаційні технології, мультимедіа-засоби, інформологія, інформаційна педагогіка, інформаційно-навчальна діяльність, вчитель мистецьких дисциплін.*